

Αποστόλης Αγγελόπουλος

Ψυχολόγος – Ψυχοθεραπευτής – Ομαδικός Αναλυτής

Αιγινήτου 2 & Απ. Παύλου, Θησείο, 11851 Αθήνα

Τηλέφωνο: ++3 210 3422073, **e-mail:** angelopoulos.a@gmail.com

Site: www.apostolisangelopoulos.gr

Η δεοντολογία του συντονισμού ομάδων: από τους συλλογικούς κώδικες στο προσωπικό ήθος

Εισήγηση στον Ελληνικό Οργανισμό Ψυχοθεραπείας & Παιδείας στην Ομαδική Ανάλυση, 10/5/2010.

Οι κώδικες δεοντολογίας περιγράφουν τα ελάχιστα κριτήρια της σωστής άσκησης ενός επαγγέλματος με γνώμονα, κυρίως, τη διασφάλιση του κύρους των επαγγελματιών στην αγορά των υπηρεσιών που προσφέρουν. Περισσότερο ορίζουν κανόνες σωστής επίλυσης διαφορών ή συγκρούσεων, που μπορεί να προκύψουν κατά την άσκηση του επαγγέλματος, παρά προσανατολισμό για την εξέλιξη και την εκβάθυνση της πρακτικής.

Μοιραία οι κώδικες δεοντολογίας δεν μπορούν να προβλέψουν όλες τις περιπτώσεις και να προσφέρουν έτοιμες λύσεις. Οι αρχές τους εκφράζουν αναπόφευκτα τους ιδεολογικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς περιορισμούς των ομάδων που τους καταρτίζουν σε δεδομένες ιστορικές συνθήκες. Η προσωπική ευθύνη, η κρίση και ο αναστοχασμός του επαγγελματία ψυχικής υγείας δεν υποκαθίστανται από γενικές κατευθύνσεις.

Η εξέλιξη μιας πρακτικής σε ατομικό επίπεδο είναι άρρηκτα συνυφασμένη με τα κενά που προκύπτουν ανάμεσα στις γενικές προβλέψεις της δεοντολογίας και την πολυποικίλη έκφραση και απρόβλεπτη τροπή των ανθρώπινων σχέσεων. Συχνά αυτά τα κενά βιώνονται ως **διλήμματα**. Η ικανότητα να επιλέγουμε τη λύση σε ένα δίλημμα σχετίζεται με παράγοντες, όπως η επαγγελματική επάρκεια, η παιδεία, η εμπειρία, αλλά και στιγμιαίες επιρροές, όπως η ταχύτητα λήψης απόφασης, το ρίσκο, η ψυχική και σωματική κατάσταση σε κάποια δεδομένη στιγμή κ.α. Αυτό που ενοποιεί όμως όλους αυτούς τους παράγοντες είναι το **προσωπικό ήθος**.

Δεν χρησιμοποιούμε τον όρο **προσωπική ηθική** γιατί δεν αναφερόμαστε σε κάποιο σύστημα κανόνων συμπεριφοράς ενός ανθρώπου με στόχο τη διάκριση του καλού και του κακού. Αναφερόμαστε στο **ήθος** - την ποιότητα του χαρακτήρα ενός ανθρώπου (με πολύ εύστοχο συνώνυμο το ποιόν - από το ποιώ). Ο τρόπος που επιλύουμε τα διλήμματα οφείλεται στο ήθος μας και, ταυτόχρονα, τα διλήμματα που επιλύουμε διαμορφώνουν το ήθος μας, το ποιόν μας, τον χαρακτήρα μας.

Στο συντονισμό ομάδων – περισσότερο, ίσως, από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα ψυχικής υγείας – αυτά τα διλήμματα είναι συχνά, βαθιά και δύσκολα διακρίνονται σε τεχνικά και ηθικά. Ο λόγος βρίσκεται στην ίδια τη φύση της ομαδικότητας, όπου η επιθετικότητα και ο αλτρουισμός αναδεικνύονται με εμφαντικό τρόπο, προκαλώντας εύκολα προβολές του τύπου "καλό/κακό". Άλλες φορές, η παλινδρόμηση και οι ομαδικές άμυνες συνδέονται με βαθύτατα ριζωμένες κοινωνικές αναπαραστάσεις και μοιάζει σαν να "απαιτούν" από το συντονιστή συμπεριφορές "ηγητικού τύπου", οι οποίες δεν συνάδουν με τη θεραπευτική του ιδιότητα.

Αυτές οι ιδιαιτερότητες των ομαδικών διαδικασιών αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο την κοινωνική σημασία του συντονισμού τους, μετατρέποντας τις συνήθειες "ασθένειες" των επαγγελματιών ψυχικής υγείας σε κανονιστικές συμπεριφορές με μη δημιουργικές συνέπειες. Ενδεικτικά αναφερόμαστε σε συμπεριφορές που προκύπτουν ως αποτέλεσμα επαγγελματικής εξουθένωσης, ναρκισσιστικής υπεροχής, ομαδικής σκέψης (Jannis) κ.α.

Η ομαδικές θεραπείες, με προεξέχουσα την ομαδική ανάλυση, προσφέρουν ωστόσο και μια στέρεα βάση για ουσιαστική αυτογνωσία, ενήμερη για τον ομαδικό εαυτό μας, κριτική ως προς

τις συλλογικές ταυτότητές μας και ευαισθητοποιημένη στην κοινοτική διάσταση των σχέσεων. Τέτοια αυτογνωσία προάγει το ήθος, που βασίζεται στην ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων, σε αντίθεση με συλλογικούς κανόνες, που προέρχονται από την ανάγκη να τιθασευτεί ο ανταγωνισμός των ατόμων.

Στην εισήγηση δίνονται παραδείγματα για τη διευκόλυνση της συζήτησης.

Βιβλιογραφία

- Adshead, G. (2005) 'Ethics and Psychotherapy', in Gabbard, G., Beck, J. & Holmes, J. (eds) *Oxford Textbook of Psychotherapy*. NY: Oxford University Press, 479-487.
- Αναγνωστοπούλου Τ. (επιμ.) (2008) *Ηθικά ζητήματα στην ψυχολογία*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Ψυχολογίας & Υγείας.
- Anthony, E. (1991) 'The Dilemma of Therapeutic Leadership: The Leader Who Does Not Lead', in Tuttnan S. (ed.) *Psychoanalytic Group Theory and Therapy*. Madison: International Universities Press, 71-86.
- Aveline, M. (2003) 'Ethical Issues in Group Therapy' in Hill, D. & Jones, C. (eds.) (2003) *Forms of Ethical Thinking in Therapeutic Practice*. Berkshire: Open University Press, 121-137.
- Baker, E. (2002) *Caring for Ourselves: A Therapist's Guide to Personal and Professional Well-Being*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Behr, H. & Hearst, L. (2005) *Group Analytic Psychotherapy: A Meeting of Minds*. London: Whurr Publ.
- Bloomgarden, A. & Mennuti, P. (2009) *Psychotherapist Revealed: Therapists Speak about Self-Disclosure in Psychotherapy*. London: Routledge.
- Brabender, V. (2006) 'The Ethical Group Psychotherapist', *International Journal of Group Psychotherapy*, 56 (4), 395-414.
- Brabender, V., Fallon, A. & Smolar, A. (2004) *Essentials of Group Therapy*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Brown, D. (1998) 'Foulkes's Basic Law of Group Dynamics 50 Years on: Abnormality, Injustice and the Renewal of Ethics', *Group Analysis* (31), 391-419.
- Casement, P. (1989) *Μαθαίνοντας από τον ασθενή*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Foulkes, S. (1975/1986) *Group-Analytic Psychotherapy. Method and Principles*. London: Karnac.
- MacKenzie, K. (1999) 'Professional Ethics and the Group Psychotherapist', *The Group Solution* 4-5.
- Macnair-Semands, R. (2007) 'Attending to the Spirit of Social Justice as an Ethical Approach in Group Therapy', *International Journal of Group Psychotherapy*, 57 (1), 61 -66.
- Morrisette, P. (2004) *The Pain of Helping: Psychological Injury of Helping Professionals*. NY: Brunner-Routledge.
- Motherwell, L. & Shay, J. (eds) (2005) *Complex Dilemmas in Group Therapy: Pathways to Resolution*. NY: Brunner-Routledge
- Pepper, R. (2007) 'Too Close for Comfort: The Impact of Dual Relationships on Group Therapy and Group Therapy Training', *International Journal of Group Psychotherapy*, 57 (1), 13-23.
- Pope, K. (2007) *Ethics in Psychotherapy and Counselling: A Practical Guide*. New Jersey: John Wiley & Sons.

- Sorensen, M. (2001) 'Conversations about Ethics', *The Group Solution*, 2-3.
- Tjeltveit, A. (1999) *Ethics and Values in Psychotherapy*. London: Routledge.
- Weiss, L. (2004) *Therapist's Guide to Self-Care*. NY: Brunner-Routledge.
- Wicks, R. (2008) *The Resilient Clinician*. NY: Oxford University Press.
- Yalom, I. (2004) *Το δώρο της ψυχοθεραπείας. Ανοιχτή επιστολή σε μια νέα γενιά ψυχοθεραπευτών και στους ασθενείς τους*. Αθήνα: Άγρα.
- Zur, O. (2007) *Boundaries in Psychotherapy: Ethical and Clinical Explorations*. Washington, DC: American Psychological Association.

Σειρά διαφανειών

Η δεοντολογία του συντονισμού ομάδων

Από τους συλλογικούς κώδικες στο προσωπικό ήθος

1. Οι κώδικες δεοντολογίας

- **Δεοντολογία** - το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά κάποιου κατά την άσκηση των καθηκόντων του.
- Οι κώδικες δεοντολογίας περιγράφουν τα ελάχιστα κριτήρια της σωστής άσκησης ενός επαγγέλματος με γνώμονα, κυρίως, τη διασφάλιση του κύρους των επαγγελματιών στην αγορά των υπηρεσιών που προσφέρουν.

2. Οι κώδικες δεοντολογίας

Κοινά στοιχεία στους κώδικες:

- Μη βλάψεις
- Να εργάζεσαι μόνο μέσα στα όρια της επάρκειας των ικανοτήτων σου.
- Να συμπεριφέρεσαι στους άλλους με σεβασμό.
- Μην εκμεταλλεύεσαι.
- Διαφύλαξε το απόρρητο.
- Να ενημερώνεις τους πελάτες για τη φύση των υπηρεσιών που προσφέρεις και **κατόπιν** να παίρνεις τη συγκατάθεσή τους.
- Να εργάζεσαι, όσο είναι δυνατόν, σε ένα πλαίσιο κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης.

3. Οι κώδικες δεοντολογίας: American Group Psychotherapy Association.

Υπευθυνότητα απέναντι στην ασθενή/πελάτη.

Ο ομαδικός θεραπευτής:

- προσφέρει υπηρεσίες με σεβασμό στην αξιοπρέπεια και την μοναδικότητα του πελάτη, όπως επίσης και στα δικαιώματα και την αυτονομία του.
- διασφαλίζει το δικαίωμα του πελάτη για εχεμύθεια προστατεύοντας με σύνεση εμπιστευτικές πληροφορίες.
- παίρνει πρωτοβουλία με σκοπό την προστασία των πελατών και γενικότερα του κοινού από την ανεπαρκή, ανήθικη και παράνομη δραστηριότητα οποιουδήποτε ομαδικού θεραπευτή.

4. Οι κώδικες δεοντολογίας: American Group Psychotherapy Association

Επαγγελματικά πρότυπα

Ο ομαδικός θεραπευτής οφείλει να υποστηρίζει την ακεραιότητα της πρακτικής της ομαδικής ψυχοθεραπείας.

5. Οι κώδικες δεοντολογίας: International Association of Group Psychotherapy & Group Processes

Οι ομαδικοί θεραπευτές:

- βρίσκονται σε θέση ισχύος και εμπιστοσύνης. Οφείλουν να σεβαστούν αυτή τη θέση και να αναλαμβάνουν τις υποχρεώσεις που εκρέουν από αυτή.
- οφείλουν να είναι ανοιχτοί και ειλικρινείς με τους ασθενείς τους για τους σκοπούς και τις μεθόδους της θεραπείας.
- είναι υποχρεωμένοι να διατηρούν εχεμύθεια ως προς τις πληροφορίες των ασθενών τους. Με αυτό τον τρόπο οι συντονιστές δημιουργούν αίσθηση ασφάλειας στην ομάδα. Η εχεμύθεια έχει ζωτική σημασία για την ενθάρρυνση της αυτοαποκάλυψης και εξασφαλίζει τους μελλοντικούς ασθενείς ότι τα μυστικά τους θα περιφρουρηθούν.

6. Οι κώδικες δεοντολογίας: International Association of Group Psychotherapy & Group Processes

Οι ομαδικοί θεραπευτές:

- προσφέρουν θεραπεία πρωτίστως και κυρίως προς το συμφέρον των ασθενών τους. Εκτός της συνήθους ανταμοιβής των υπηρεσιών, η θεραπεία απαγορεύεται να χρησιμοποιείται από τον θεραπευτή εκούσια για ίδιο όφελος. (σεξουαλική ή οικονομική εκμετάλλευση η εκμετάλλευση πληροφοριών).
- οφείλουν να ενημερώνονται και να υποστηρίζουν την επιστημονική έρευνα στον κλάδο τους.
- οφείλουν να έχουν ολοκληρώσει την τυπική εκπαίδευση στις ομαδικές θεραπείες ή να έχουν εποπτεία σε κάποιο εγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

7. Οι κώδικες δεοντολογίας: International Association of Group Psychotherapy & Group Processes

Οι ομαδικοί θεραπευτές:

- έχουν την υποχρέωση να εξελίσσουν και να επεκτείνουν τις επαγγελματικές τους γνώσεις.
- έχουν την υποχρέωση να διατηρούν τις συναδελφικές τους σχέσεις με το δέοντα σεβασμό και να συμβάλλουν στη διαφύλαξη των ηθικών προτύπων στην επαγγελματική τους κοινότητα.
- οφείλουν να ανταποκρίνονται στα προβλήματα της ευρύτερης κοινότητας εφόσον αυτά εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της ειδικότητάς τους.

8. Οι κώδικες δεοντολογίας

Τα μειονεκτήματα

- Αναφέρονται σε γενικές αρχές που δύσκολα ερμηνεύονται και εφαρμόζονται.
- Επηρεάζονται από συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες.
- Το κριτήριό τους είναι συχνά χαμηλότερα από τα προσωπικά κριτήρια των επαγγελματιών.
- Δεν μπορούν να προβλέψουν κάθε περίπτωση.

9. Τα διλήμματα

- Η προσωπική ευθύνη, η κρίση και ο αναστοχασμός του επαγγελματία ψυχικής υγείας δεν υποκαθίστανται από γενικές κατευθύνσεις.
- **Ηθική** - το προσωπικό σύστημα κανόνων συμπεριφοράς ενός ανθρώπου, η διάκριση του καλού και του κακού.
- **Ήθος** - η ποιότητα του χαρακτήρα (από το χαράττω) ενός ανθρώπου, συνώνυμο: το ποιόν (από το ποιώ).

10. Τα διλήμματα

- Σε μια πρόσφατη έρευνα στην APA πάνω από 1300 επαγγελματίες ρωτήθηκαν ποια θέματα θεωρούν ότι δημιουργούν ηθικές προκλήσεις ή προβλήματα σε ποσοστιαία αναλογία έθεσαν πρώτα τα θέματα **απορρήτου** (18%), τις ασαφείς, **δυσάδικές** ή συγκρουσιακές σχέσεις (17%), θέματα σχετικά με τα **οικονομικά** της θεραπείας (14%), ακαδημαϊκά και **εκπαιδευτικά** θέματα (8%) ενώ τα σεξουαλικά και τα θέματα σχέσεων μεταξύ συναδέλφων θεωρήθηκαν προβληματικά μόνο κατά 4%.

11. Τα διλήμματα

- Διαδικασία επίλυσης διλημάτων:
 - Ταυτοποίηση του προβλήματος
 - Λήψη απόφασης με κριτήρια α) την ικανοποίηση των εμπλεκόμενων, β) την αποφυγή νέων ηθικών επιπλοκών, γ) το εφικτό.

- Η ικανότητα να επιλέγουμε.
- Το στυλ επίλυσης είναι πρόβλημα.
- Η αναζήτηση βοήθειας.

12. Τυπικές καταστάσεις

Τυπικά επιχειρήματα για την δικαιολόγηση αποκλινουσών συμπεριφορών:

- Δεν είναι ανήθικο, όταν ζούμε σε μια τόσο διαφθαρμένη κοινωνία.
- Δεν είναι ανήθικο, αφού το κάνουν κι άλλοι.
- Δεν είναι ανήθικο, εφόσον δεν θέλουμε να βλάψουμε κανέναν.
- Δεν είναι ανήθικο, εφόσον μας το ζήτησε ο πελάτης.

13. Τυπικές καταστάσεις

Τυπικά επιχειρήματα για την δικαιολόγηση αποκλινουσών συμπεριφορών:

- Δεν είναι ανήθικο, εάν υπάρχουν δημοσιεύσεις που το δικαιολογούν ως σωστό.
- Δεν είναι ανήθικο, εάν το δικαιολογούμε με μία φράση από τις παρακάτω:
 - "Ακολούθησα το ένστικτό μου"
 - "Ανθρωποι είμαστε"
 - "Έλα μωρέ, και τι έγινε;"
 - "Όλοι έτσι κάνουν"
 - "Τι άλλο μπορούσα να κάνω;"

14. Τυπικές καταστάσεις

- Διαδικές σχέσεις μεταξύ μελών φαινόμενα:
 - (α) *"Τα ρούχα του αυτοκράτορα"*,
 - (β) *μεταφορά περιεχομένου*,
 - (γ) *διαστρεβλωτική ερμηνεία*.

15. Τυπικές καταστάσεις

- *"Επαγγελματικές ασθένειες", φαινόμενα:*
 - α) *"μεγαλείου"*,
 - β) *εξουθένωσης ή "κάμψης" (burn out)*.

16. Τυπικές καταστάσεις

- Φαινόμενα σχετικά με τη αντιμεταβίβαση προς το κάθε μέλος και την ομάδα ως όλον.
 - Πίεση από τον θεραπευτή για συμμόρφωση/υποταγή.
 - Πίεση από τον θεραπευτή για αυτοαποκάλυψη.
 - Έλλειψη προστασίας από τον θεραπευτή σε φαινόμενα ομαδικής πίεσης για λήψη αποφάσεων ή φαινομένων εξοστρακισμού.

17. Ο βασικός νόμος του Foulkes

- Η ομάδα ως όλον τείνει να αναπαριστά τη νόρμα από την οποία αποκλίνουν οι ατομικές παθολογίες των μελών της.
- "Εμπιστευτείτε την ομάδα".

Η επίλυση των διλημάτων στην ομάδα, όταν γίνεται με τη δέουσα προσοχή και με σεβασμό στην ικανότητα των μελών και της ομάδας για επεξ